

Enotnost literarne zavesti ob pripovedki *Smer srca*

Razprava obravnava razliko med literarnim besedilom in literarnim diskurzom glede na teoretsko premiso Paula de Mana, da enotnost literarne zavesti določajo intersubjektivna razmerja med jazom, ki presoja; jazom, ki bere; jazom, ki piše; in jazom, ki bere samega sebe.

The article discusses the difference between literary text and literary discourse with regard to the theoretical premise of Paul de Man that unity of literary awareness is determined by intersubjective relations between the following selves: the self that estimates, the self that reads, the self that writes and the self that reads itself.

Literarno zavest Paul de Man obravnava kot intersubjektivno razmerje štirih jazov: jaza, ki presoja, jaza, ki bere, jaza, ki piše, in jaza, ki bere samega sebe (de Man 1997a: 49). Zanj je izhodiščni problem metodologije literarne vede vprašanje, kako se med njimi vzpostavlja enotnost. Ugotovljamo, da je enotnost literarne zavesti tesno povezana z literarnostjo, to je z bistvom literarnih besedil, njihove produkcije in recepcije. Literarnost bi bilo mogoče definirati glede na intersubjektivnost navedenih štirih jazov.

Enotnost literarne zavesti je z ozirom na literarnost tudi pomembnejša od samega literarnega besedila. De Man opozori na dve povsem ločeni usodi: usodo pisateljevega osebnega jaza in usodo jaza, ki se kaže v literarnem besedilu, ki ga je napisal (de Man 1997a: 51). Prav ta ločenost nam zastavlja vprašanje o avtobiografski razsežnosti literarnega besedila: ali je res vsako literarno besedilo neizogibno avtobiografsko glede na osebni jaz njegovega ustvarjalca, saj le-tega izraža že avtorjeva pisava, v katero so vpisane avtorjeve življenjske okoliščine in struktura jaza, in za to, da bi bilo besedilo avtobiografsko, ni potrebno, da tudi neposredno opisuje avtorjevo življenjsko izkušnjo?

Ko de Man obravnava enotnost literarne zavesti, se mu literarno besedilo ne zdi osnovno – to pozicijo namenja modalnosti estetske namere (de Man 1997a: 50). Literarna zavest je tako kolizija bivanja subjektov, ki ali presojajo ali berejo ali pišejo literarna besedila in/ali berejo sebe same kot subjekte literarne zavesti. Vsak izmed teh subjektov biva na sebi lasten, poseben način. Usklajenost njihovih modalnosti se zdi utopična, saj bi morali medsebojno doseči konsenz o enotnosti namer, še preden bi jih ozavestili. Posamičen subjekt literarne zavesti glede na preostale subjekte literarne zavesti avtonomno konstruira lastno zavedanje o literarnih besedilih, njihovi produkciji in recepciji.

Zakaj je potemtakem enotnost literarne zavesti pomembna in ali je sploh mogoča? Za Hans-Georga Gadamerja je »*estetska zavest doživljajoče središče, ob katerem se meri vse, kar velja za umetnost.*« (Gadamer 2001: 80) Ta trditev pove, da so subjekti literarne zavesti usmerjeni v skupno središče, ki - četudi ni literarno delo - je literarnost. Literarno središče razloži de Man kot prostorsko izpraznjeno formo, ki je neke vrste referenčna točka. Za jaz, ki piše, ugotavlja, da njegovo literarno središče opredeljuje individualnost pisatelja; učinkovitost, s katero ga pisatelj uporablja kot organizacijsko načelo svojih del; opredeljuje tudi, ali so pisateljeve stvaritve sploh lahko obravnavane s statusom njegovih lastnih del (de Man 1997b: 87–88). Vsak izmed štirih jazov v svoji lastni in posebni modalnosti estetske namere ohranja koncentracijo na literarno središče; v tem ostaja enoten z drugimi subjekti literarne zavesti in to omogoča enotnost literarne zavesti.

De Man opozori, da literarno središče ni nujno izhodišče, ki organizira literarnost. Torej tudi ni nujno izhodišče enotnosti literarne zavesti in ne posebej izhodišče vsakega izmed štirih jazov. Toda subjektivacija teh jazov je odvisna od estetske zavesti – brez estetske zavesti nimajo vpliva na literarno besedilo, njegovo produkcijo in recepcijo. Poudarjamo, da mora iz slednjega razloga literarnost kot središče biti cilj literarnih jazov, četudi morebiti ostane nedosežen.